

ОНЛАЙН ОСВІТА: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ
В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВONLINE EDUCATION: PROSPECTS AND PROBLEMS
IN THE CONTEXT OF MILITARY CONFLICTS

Широкомасштабне вторгнення Росії, розпочате 24 лютого 2022 р., спричинило комплекс серйозних проблем в українській освіті, що призведе до істотних змін у системі вищої освіти України в цілому. Насамперед, відбулась активізація та трансформація онлайн освіти – розвиток цифрової та дистанційної освіти, а пізніше, перехід до змішаного навчання вимагає ширших досліджень, апробації та впровадження сучасних методів навчання з використанням інформаційних технологій. Потребують пильної уваги також розвиток неформальної та інформальної освіти, створення механізмів визнання її результатів у системі формальної освіти. В статті проаналізовано останні досягнення науковців, актуалізовано проблему змішаного та дистанційного навчання в період воєнних конфліктів. Авторами розкрито сутність поняття «змішане навчання», його переваги та недоліки з точки зору як студентів, так і викладачів закладів вищої освіти. Розкрито питання дослідження досвіду викладачів у дистанційному та змішаному навчанні, їх бачення адаптації студентів, перспектив обох видів навчання під час війни. Проведені анкетування, в яких взяли участь 67 викладачів різних закладів – Державного університету економіки та технологій (ДУЕТ, місто Кривий Ріг), Ужгородського національного університету (Факультет суспільних наук, кафедра психології), Мукачівського державного університету (Кафедра теорії і методики музичної освіти), Державного університету телекомунікацій (місто Київ, кафедра Телекомунікаційних систем та мереж). Підготовка онлайн-навчання в умовах військового конфлікту, підвищення компетентностей, адекватне планування навчання, використання та розробка навчальних платформ – все це в сукупності має величезну роль для подальшого ефективного функціонування певного закладу та освіти в цілому.

Ключові слова: змішане навчання, дистанційне навчання, заклади вищої освіти, анкетування, цифрові компетентності.

The widespread invasion of Russia, which was launched on February 24, 2022, has caused a complex of serious problems in Ukrainian education, which will lead to significant changes in the system of higher education in Ukraine as a whole. First of all, online education was activated and transformed – the development of digital and distance education, and later, the transition to: blended learning requires more research, approbation and implementation of modern methods of teaching using information technologies. The development of informal and information education, creation of mechanisms of recognition of its results in the system of formal education also require close attention. The article analyzes the latest achievements of scientists, actualized the problem of mixed and distance learning during the period of military conflicts. Authors reveal the essence of the concept blended learning, its advantages and disadvantages from the point of view of students and teachers of higher education institutions. Open question of study of teachers; experience in distance and mixed studies, their vision of adaptation of students, prospects of both types of studies during the war. Questionnaires were conducted, in which 67 teachers of different institutions took part – State University of Economics and Technologies (DUET, city Krivoy Rog), Uzhgorod National University (Faculty of Social Sciences, Department of Psychology), Mukachevo State University (Department of Theory and methods of Music Education), State University of Telecommunications (city Kyiv, Department of Telecommunications Systems and Networks). Preparation of online training in the conditions of military conflict, increase of competence, adequate planning of training, use and development of educational platforms – all this in aggregate has a huge role or further effective functioning of a certain institution and education in general.

Key words: blended learning, distance learning, institutions of higher education, questioning, digital competence.

УДК 378.147.001.76
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/49.2.37>

Шелевер О.В.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри психології
Ужгородського національного
університету

Коваль Г.В.,

докт. наук з держ. упр., професор,
професор кафедри права, публічного
управління та адміністрування
Державного університету економіки та
технологій

Фізер В.С.,

ст. викладач кафедри теорії і методики
музичної освіти
Мукачівського державного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Пандемія змусила світ поринути у цифрову еру дистанційної освіти, знаходженню гібридних та онлайн-моделей навчання, їх освоєння та покращення. Поки карантинні обмеження, спричинені епідемією COVID-19, ще не закінчилися, перед Україною постало ще одне випробування – країна вступила в період воєнного стану. У цих умовах особливого значення набуває аспект неперервності освіти дітей та молоді. Освіта допомагає подолати прірву між стабільним минулим і новим сьогоденням. У цьому регіоні важливим фактором стає професіоналізм педагогів. В умовах війни компетенції керівників і викладачів навчальних закладів вимагають суттєвих швидких змін, які ми

розглядаємо як трансформацію професійного розвитку. Війна та інші кризові ситуації спричиняють різкий злам усталених норм [3]. Особливу увагу, в цей час, слід приділити підготовці та підвищенню компетентностей педагогів в передвищих та вищих закладах освіти. Адже фактори стресу, невпевненості в майбутньому, загроза життю на окупованих територіях теж додали негативних факторів як для викладачів, так і для студентів. У статті ми хочемо проаналізувати, через анкетування, особливості застосування цифрових технологій в онлайн освіті для трансформації та постійної підтримки професійного розвитку викладачів. Адже ті події, що відбуваються в сучасній педагогіці показують, що освітня система набуває рис електронного,

цифрового навчання, тому онлайн освіта буде в подальшому мати лише розвиток як в передвищих, так і в вищих закладах освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Науковці зазначили як про позитивний так і про негативний досвід організації змішаного та дистанційного навчання. Наприклад О. Кузьмінська та ін. на основі проведеного дослідження реалізації електронного навчання у закладах вищої освіти України роблять висновок про те, що «не існує суттєвої різниці у проведенні асинхронних заходів в умовах дистанційного навчання в період COVID-19 у порівнянні з очним навчанням, синхронні ж комунікації, які превалюють у навчальних аудиторіях і яких так потребують студенти, не слід масштабувати», а «потрібно вивчити цілі та зміст конкретної дисципліни, очікувані результати навчання, мотивацію, потреби й можливості студентів, перш ніж приймати рішення про використання того чи іншого типу освітньої комунікації» [5].

Москал П та ін. вказують, що змішане навчання призводить до підвищення успішності навчання та задоволеності від процесу студентами [4]. Розвитком ІКТ в змішаному та дистанційному навчанні в вищих закладах освіти займаються вчені О. Спірін, Л. Карташова, Н. Гущина, К. Осадча, С. Сисоєва, Т. Сорочан. Але, нова кризова ситуація, яка виникла в Україні, потребує додаткових досліджень, для визначення ролі онлайн навчання в закладах освіти, для визначення найбільш оптимальних моделей навчання для підтримки студентів та викладачів, необхідної для максимізації досягнень та успіху.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У результаті аналізу наукових праць встановлено, що на сьогодні недостатньо уваги приділено впровадженню нових методів освіти під час війни в Україні, немає достатньої інформації про порівняння дистанційного та змішаного навчання саме в цей кризовий період, адже психологічний, емоційний стан і студентів і викладачів значно впливає на організацію освітнього процесу.

Мета статті. Провести опитування серед викладачів різних закладів освіти, різних кафедр та факультетів з метою визначення, яка саме форма онлайн навчання, на їхню думку, найбільш перспективна під час воєнного конфлікту, як вони мотивують студентів, та які нові завдання ставлять перед собою в 2022/2023 навчальному році.

Виклад основного матеріалу дослідження. Освітня система України вступає у стадію інноваційних змін, які необхідно адаптувати до кризових умов, що виникли внаслідок війни в Україні, спричиненої Російською Федерацією. Криза – це різка зміна стану речей, злам, загострення становища, критичне виявлення протиріч у соціально-економічній системі або окремій організації, що загрожує

її стійкості в оточуючому середовищі й унеможливає виконання функцій у звичайному режимі [7].

Наступного дня після початку повномасштабного вторгнення російських військ в Україну 24 лютого Міністерство освіти і науки України (МОН) рекомендувало призупинити навчальний процес у закладах освіти всіх рівнів і розпочати двотижневі канікули для всіх студентів та працівників освіти. З 14 березня розпочато відновлення навчального процесу в регіонах, де це дозволяла безпекова ситуація. Рішення про те, де і як проводити заняття, приймали обласні адміністрації та заклади освіти децентралізовано. Дистанційне заняття відновили 14 березня, та був запущений проект «Навчання без кордонів» для учнів-школярів, започаткований спільно МОН та Мінкульт. Для вищих закладів освіти МОН рекомендувало [2] після закінчення канікул відновити заняття в дистанційній або змішаній формі за умови безпечних для цього умов. Крім того, він рекомендував запровадити спеціальні умови навчання (індивідуальний графік, академічні відпустки) для студентів, які проходять військову службу в Збройних Силах України або Територіальній обороні. Навчання під час війни чи пандемії може впливати негативно на студентів, оскільки менше часу витрачається на навчання, знижується якість навчання за допомогою дистанційних/онлайн-моделей, в умовах, які непридатні для нормального засвоєння знань, відсутність інтернету, важка адаптація, постійні тривоги та сирени – все це впливає на здатність адекватно засвоювати інформацію, та, в подальшому, видавати якісний результат навчання. Разом з тим і на викладача покладається велике навантаження – підготовка онлайн-навчання в умовах військового конфлікту, підвищення компетентностей, адекватне планування навчання, використання та розробка навчальних платформ – все це в сукупності має величезну роль для подальшого ефективного функціонування певного закладу та освіти в цілому.

У контексті організації освітнього процесу в умовах цифрової трансформації освіти виокремимо три основні компоненти змішаного навчання, які можна реалізувати в інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти:

– традиційне навчання (face to face) – традиційні заняття в аудиторії під керівництвом викладача;

– самостійне навчання (self-study learning) – самостійна робота здобувачів вищої освіти: виконання практичних і лабораторних робіт, пошук навчальних матеріалів; робота у хмарних середовищах та з онлайн-сервісами);

– спільне онлайн-навчання (online collaborative learning) – робота студентів і викладачів у режимі синхронної взаємодії онлайн, приміром, проведення вебінарів, конференцій, форумів тощо [8].

Найбільш розвинені види онлайн освіти в Україні – це дистанційне та змішане навчання. Під час пандемії, а потім під час воєнного стану, вони надають можливості організувати освітній процес. Змішане навчання визначається як «спосіб вирішення завдань адаптації навчання і розвитку до потреб окремих осіб шляхом інтеграції інноваційних і технологічних досягнень, пропонувананих онлайн-навчанням, із взаємодією та участю, пропонувананим кращим традиційним навчанням» [6]. Ця форма навчання задовольняє потреби студентів, які не можуть використовувати традиційні контактні заняття за особистими або професійними причинами. Як зазначає Гарісон «ця (змішана) форма також дає можливість зустрітися з інструктором і уникнути багато негативних моментів, які виникають при дистанційному навчанні» [1]. Вищі та передвищі заклади освіти все частіше починають переходити на змішану форму, росте адміністративний, дослідницький інтерес до вивчення його в подальшому, особливо під час воєнних конфліктів, коли особливу увагу необхідно приділити розвитку неформальної освіти, урахувати завдання та заходи при впровадженні сучасних ІКТ в навчальний процес, набуттю новітніх навичок серед викладачів для застосування ІКТ, підвищенню їхньої кваліфікації. Змішане навчання створює суспільство практиків, засноване на єдиному і всеоб'ємному дослідницькому питанні: «Як змішане навчання впливає на середовище викладання, на навчання, на роль викладача та фахові навички студентів?» Ці питання продовжують набирати обороти, оскільки дослідники виявляють складність того, як змішане навчання взаємодіє з когнітивними, афективними та поведінковими компонентами поведінки учасників. Рівний доступ до освіти є надзвичайно важливою потребою, для тих, хто проживає, як в безпечних, так і в небезпечних регіонах.

Ґрунтуючись на підсумку різних звітів і тематичних досліджень [6; 8] автори узагальнюють позитивні та негативні моменти, з точки зору студентів, викладачів і керівництва закладів освіти щодо змішаного навчання в кризових ситуаціях:

– З точки зору студентів, переваги змішаного навчання під час кризових ситуацій можна розділити на дві категорії: гнучкість і досвід навчання. Сучасні студенти цінують можливість самостійно визначати місце та час навчання у компонентах віртуального навчання. Використання асинхронних середовищ досить позитивно відзначається студентами.

– Змішане навчання пропонує викладачам можливість досліджувати нові форми взаємодії з учасниками курсу. Студенти формують онлайн-спільноту, є можливість обговорювати, створювати спільноти, чати, онлайн-класи, що дає змогу заглибитись в матеріал та тему дискусії. А викладачу покращити рівень спілкування зі студентами.

– Для студентів головними проблемами курсів змішаного навчання є очікування, що менша кількість сесій віч-на-віч також вимагатиме менше роботи, дефіцит часу та самоконтролю, труднощі у прийнятті власної відповідальності за успішне навчання та технічні проблеми, особливо коли вони зіштовхуються з незнайомими платформами та інструментами.

– Викладачі потребують як методичної, так і технічної підтримки, консультацій при переробці дидактичного дизайну. Ризики полягають у втраті контролю та потенційно нижчій оцінці студентів. Досвід також показує, що онлайн-навчання вимагає значно більше часу для підготовки та проведення занять; створення мультимедійного навчального контенту, тестувань, проведення практично-лабораторних робіт, потребує значного підвищення цифрової компетентності, що в період воєнного конфлікту є досить важким фактором, і психологічно, і технічно. Крім того, досі немає ясності щодо того, якою мірою онлайн-діяльність визнається в класичних правилах педагогічного навантаження.

– На рівні університетської організації використання технологій має бути пов'язане з основними та довгостроковими цілями закладу освіти. Необхідний відповідний розподіл ресурсів та інвестицій в інфраструктуру та підтримку. Також часто спостерігався опір змінам і нововведенням від педагогічних співробітників. Зміна структур навчальних програм займає багато часу та потребує процесів внутрішньої координації. Особливо в воєнний час, коли викладачі опинились в небезпечних, психологічно важких умовах, хтось в окупації, хтось виїхав за кордон, чи ще інші причини.

Для того, щоб визначити, яким видам навчання віддають перевагу викладачі, чи задовольняє їх формат лише дистанційного навчання, як вони стимулюють до навчання студентів під час війни, авторами було розроблено декілька опитувальників в Гугл-формах, в яких взяли участь 67 викладачів різних закладів – Державний університет економіки та технологій (ДУЕТ, місто Кривий Ріг), Ужгородський національний університет (Факультет суспільних наук, кафедра психології), Мукачівський державний університет (Кафедра теорії і методики музичної освіти), Державний університет телекомунікацій (місто Київ, кафедра Телекомунікаційних систем та мереж).

На питання чи задовольняє Вас дистанційне навчання, відповіді розділились таким чином (рис 1):

– 33% та 25% – по 5-бальній шкалі оцінили відповідно в 3 та 2 бали, пояснивши тим, що студентів досить важко мотивувати до дистанційного навчання, особливо проблематично було в період постійних повітряних тривог активувати та задіяти студентів до виконання завдань. Відсутність покриття інтернет, фізичних можливостей,

морального знесилення, відсутність мотивації та бажання також мали велике значення;

– 22% респондентів- по 5-бальній шкалі оцінили в 4-бали задоволення дистанційним навчанням, та 17% – в 5 балів. Але ці викладачі зазначили, що знаходились в відносній безпеці з доступом безперебійним до мережі інтернет, та наявність сирен на їхніх територіях не впливала значно на сам навчальний процес.

Хоча, якщо проаналізувати наступні відповіді на питання, чи використовують викладачі різні платформи для дистанційного навчання, і чи знають їх взагалі, 18,2% викладачів відзначили, що використовують лише одну базову платформу, що свідчить про необхідність підвищення цифрових компетентностей, максимально високого залучення до майстер-класів, ознайомчих програм, семінарів, тренінгів, щоб викладач мав можливість для кожної групи підібрати найбільш оптимальний варіант змішаного чи дистанційного навчання (рис. 2).

Наступне опитування містило такі питання для оцінювання:

– Оцінити мотивацію студентів до навчання, з точки зору викладачів, під час воєнних конфліктів.

– Оцінити дистанційне навчання та змішане навчання в порівнянні

Автори, проаналізувавши відповіді респондентів, роблять висновок, що викладачам більш

зручним, доступним, актуальним на сьогодні є змішане навчання, а не дистанційне. Мотивацію студентів при змішаному навчанні викладачі оцінили вищою, ніж при дистанційній, що пояснюється більшим контролем, взаємодією між учасниками навчального процесу, використанню інформаційно-цифрових освітніх технологій. Хоча, зважаючи на період опитування (травень 2022 року), мотивація студентів була значно знижена, що можна пояснити війною в Україні, незрозумінням, що буде далі. До того ж, багато студентів, які опинились у зонах бойових дій, із очевидних причин (постійна небезпека для життя, нестача їжі, тощо) не могли взагалі навчатись, через відсутні умови для занять. Тому на сьогодні важливим є створення умов для навчання студентів, для отримання якісної освіти. Тобто дистанційне навчання опинилось взагалі на значній кризовій межі. І для виходу на новий 2022/2023 навчальний рік адміністрації, насамперед, необхідно чітко розуміти, які перспективи принесе дистанційне чи змішане навчання. Саме ця мета була основною при проведенні анкетування в даному дослідженні.

Мотивацію саме до змішаного навчання оцінили 43% викладачів на 4 бали по 5-бальній шкалі, що свідчить про значну перевагу змішаного навчання над дистанційним на наступний навчальний рік.

Висновки. Таким чином, авторами встановлено, що викладачі вищих закладів освіти віддали

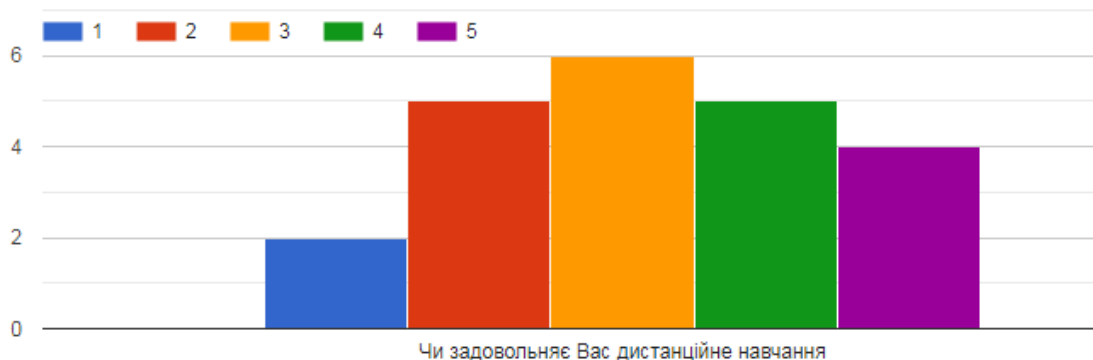


Рис. 1. Відповіді викладачів

Чи знайомі Ви з різними дистанційними платформами та використовуєте їх в дистанційному навчанні

67 відповідей

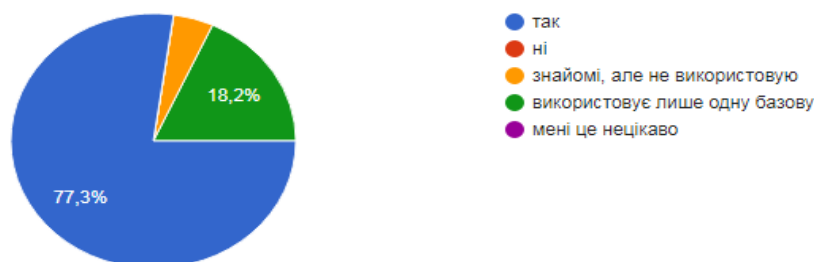


Рис. 2. Відповіді респондентів щодо ознайомлення з дистанційними платформами

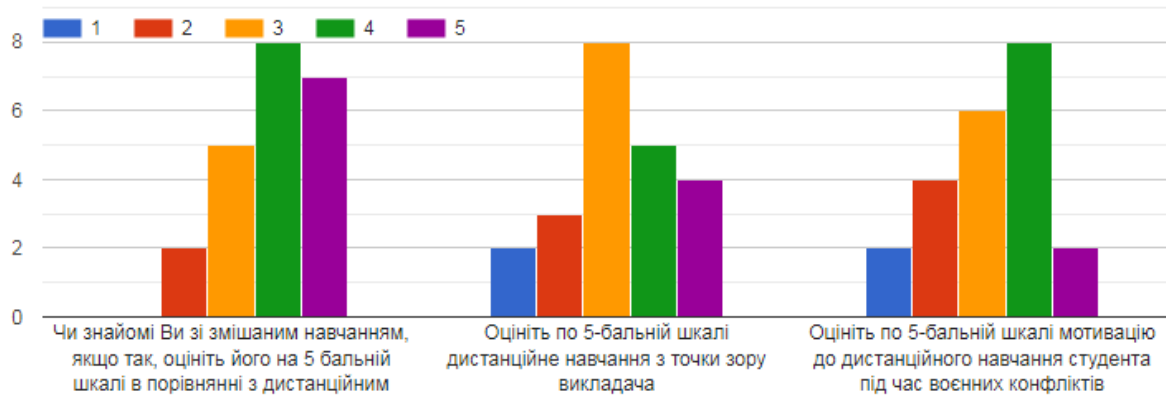


Рис. 3. Відповіді респондентів

перевагу змішаному навчанню, оцінили мотивацію студентів до навчання вищою, ніж при дистанційній формі. Адже для української освітньої системи випробовування воєнним станом стало ще й своєрідним стимулом, який відкрив вікно нових можливостей, ставши каталізатором давно назрілих модернізаційних змін в освіті. Це розвиток цифрової та дистанційної освіти, зокрема онлайнної. Змішане навчання пропонує нові переваги, ціннісні пропозиції, які зосереджені на забезпеченні індивідуалізації; асинхронному доступі і вищій продуктивності. Але разом з тим, необхідно чітко визначити види діяльності, які виконуватиме студент, методи навчання при різних формах організації навчальної роботи, систему моніторингу, контролю і самоконтролю. На вищих рівнях (адміністрація, держава) викладачі хотіли б бачити сформовану освітню політику, яка б сприяла впровадженню різноманітних форм ІКТ в національний навчальний процес на всіх його рівнях. Перспективними напрямками подальших наукових пошуків можна визначити організаційно методичні напрями впровадження нових платформ, онлайн курсів, майстер класів в освітню діяльність закладів вищої освіти України, незважаючи на складний час воєнного конфлікту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Garrison D.R., Vaughan N. Blended learning in higher education: structure, principles and recommendations. San Francisco, California : John Wiley and Sons, 2008

2. Сергій Шкарлет розповів про організацію освітнього процесу у закладах освіти. Сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-rozpoviv-pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-u-zakladah-osviti>

3. Kartashova L., Sorochnan T., Sovkina O., Sheremet T. Digital twin of postgraduate educational institution: ecosystem for transformation of professional development of teachers in conditions of martial law. Danish scientific journal. 2022. (60). P. 46–51.

4. Moskal, P., Dzyuban, K., & Hartman, J. Blended learning: a dangerous idea. Internet and higher education. 2013.

5. Кузьмінська О.Г., Мазорчук М.С., Мокрієв М.В., Барна О.В. Прийняття синхронної й асинхронної освітньої комунікації до і під час пандемії COVID-19: емпіричне дослідження реалізації електронного навчання у закладах вищої освіти України. Фізико-математическое образование. 2021. DOI: 10.31110/2413-1571-2021-030-4-010

6. Осадча К. П., Осадчий В. В. Аналіз досвіду змішаного навчання в іноземних закладах вищої освіти. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2021. С. 410–420.

7. Сорочан Т.М. Антикризовий менеджмент загальноосвітнього навчального закладу. Директор школи, ліцею, гімназії. С. 108–111. URL: [http://lib.iitta.gov.ua/703969/\(2009b](http://lib.iitta.gov.ua/703969/(2009b)

8. Цюняк О., Розлуцька Г. Змішане навчання як інноваційна форма організації освітнього процесу у закладах вищої освіти. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота». 2021. Випуск 2 (49). DOI: 10.24144/2524-0609.2021.49.232-235